

STRATA: İLİŞKİSEL SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Dört aylık yaygın süreli dergi

(Hakemli akademik dergi)

İmtiyaz Sahibi: Ünal Sevindik

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Ali Esgin

Sayı Editörü: Sinan Tankut Gülhan

Kitap Değerlendirme Editörü: Funda Sönmez Öğütle

Editörler Kurulu: Güney Çeğin, Vefa Saygın Öğütle, Ali Esgin

Yayın Kurulu: Özlem Akkaya, Polat S. Alpman, Alim Arlı, Özgür Arun, Aslıhan Aykaç Yanardağ, Özgür Budak, Barış Büyükokutan, Sinan Tankut Gülhan, Fırat Mollaer, Nadir Suğur

Bilim ve Danışma Kurulu: Aksu Akçaoğlu, Bekir Balkız, Didem Danış, Ayşe Durakbaşı, Gökçen Ertuğrul, Mehmet Nuri Gültekin, Meltem Karadağ, Sevcin Karcı, Hüseyin Köse, Ceren Lordoğlu, Esra Can Mollaer, Meral Özbek, Ahmet Özcan, İbrahim Şirin, Ümit Tatlıcan, Egemen Yılığur

Strata Sekreteryası: Hilal Sevlü, Tolga Ulusoy

3. Sayı: Ocak 2020, Ankara.

ISSN: 2667-6079

Yönetim Yeri:

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1. Kızılay/Ankara

Tel: 0 312 419 97 81 pbx • Faks: 0 (312) 419 16 11

Phoenix Yayınevi

©Phoenix Yayınevi Tüm Hakları Saklıdır.

www.phoenixyayinevi.com

Baskı: Tarcan Matbaacılık Yayın. San.

Sertifika No: 25744 İvedik köy mah. İvedik cad. No: 417/ A

Yenimahalle/ANKARA Tel: (0312) 384 34 35

Dağıtım: Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1 Kızılay/Ankara

Kapak tasarım ve dizgi: Gamze Uçak

İletişim Adresi:

www.stratadergi.com

info@stratadergi.com.tr

strata@strata.com

*Bu dergide yayımlanan makaleler, yazarlarının sorumluluğundadır.

Kentteki Ufunet: Zaman-Mekânsal Sıkışma Çağında Kriz Mekânları Sinan Tankut GÜLHAN	5
“Tebdîl-i Mekân” Mustafa Kemal BAYIRBAĞ	9
Bir Mesleğin Toplumsal Üretimi: Henri Lefebvre ve Kent Planlaması Üzerine A. Serhat KARADUMAN	33
Sermayenin Güvenlik Supabı Olarak Soylulaştırma: Kültürel Bir Perspektiften İnceleme Orçun ÇOBANGİL	51
<i>Sahne</i>’ye Dönüştürülen Gündelik Hayat ve Kamusal Mekânlar: Flash Mob Gösterileri Gökmen ÖZMENTEŞ	77
Yerel Basında Kamil Ocak Stadyumunun Yıkılışı: Yıkılan tarih mi, yerel basın mı? Semiray YÜCEBAŞ - Mesut YÜCEBAŞ	97
Kentsel Kuramın Yüzyıllık İnsicamı: Henri Lefebvre’in Ötesi ve Berisi: Sinan Tankut Gülhan’la Mülakat Tolga ULUSOY	131

Kitap İncelemesi: Kentsel Heterotopya: Özgürleşme Mekânı Olarak Eşikler Kentine Doğru Halil ECER	147
Kitap İncelemesi Zarif ve Dinen Makbûl: Muhafazakâr Üst-Orta Sınıf Habitusu Semih BİLGİN	155
Kitap İncelemesi: Müşterek Mekân: Müşterekler Olarak Şehir Mehmet Hanifi YANAR	161

Editörün Takdimi

Kentteki Ufunet: Zaman-Mekânsal Sıkışma Çağında Kriz Mekânları

Sinan Tankut GÜLHAN*

Kent, bir yanıyla -devletin Danimarkasındaki- ufunet (Shakespeare, Çeviri: Can Yücel, 1992), diğer yanıyla spektrografdan kaçınan bir hayalet ya da hayaletin ta kendisi olmasa bile onun gezindiği mekânı teşkil etmekte. Kentteki ufunet, bugün artık Büyük Resesyon adını verdiğimiz toplumsal süreçlerin etkisiyle 2008’de bütün aceleci çıplaklığıyla beynelmilel sermaye birikimi süreçlerinde kendini gösterdi. Ancak, sosyal bilimlerin bastırılmış bilincinin neşet ettiği yer olmaktan da vazgeçmedi.

Ufunet, Can Yücel’in alelade bir biçimde kullandığı bir kavram değil. Zira, Shakespeare’in *Hamlet*’inden bu çok bilindik söz -ihanete uğrayan kralın hayaletinin belirivermesinden sonra bir saray muhafızı tarafından dillendirilen somut durumun soyut tespiti- çoklukla çürümüşlükle karşılaşageldi. Oysa, ufunet, çürümenin kendisi değil, bizim onu algılama biçimimize işaret ediyor, çürümenin o mide bulandırıcı kokusunu kastediyor. Kentlerin kendisi çürümüşlükle malul değil; toplumsal ilişkilerin, bilhassa birikim süreçlerinin yenden ilkel ve vahşi bir birikim güdüsüne indirgenmesinin yarattığı arızî durumdan kaynaklanıyor bu ufunet.

Sosyoloji, pratik varlığını, kendine başlangıç aşamasında bilgisinin nesnesi olarak kenti seçmesine borçlu. Chicago Okulu, bugün varlığı çokça tartışmalı kuramlarını, içinden çıktığı şehri laboratuvarlaştırması sayesinde nesneye yönlendirebildi. Robert E. Park ve diğerlerinin kentteki bozulmayı arayışının müteakip kent ekolojisi çalışmalarına evrimi, 1968 dönemecinde paradigmatic bir kırılma ile sonuçlandı. Bu kırılma anında çubuğun bir yanından, Manuel Castells kente dair münhasıran bir bilimsel nesne tanımlama gayretiyle tutarken, eşzamanlı olarak da Henri Lefebvre, yeni-Hegelcilikle de suçlanacağı bir kentsel/mekânsal bilim kurmak ve devlet (etatik) üretim biçimi adıyla tasvir ettiği dönüşümleri analiz etmeye uğraştı. Bu kentsel mesele diye tanımlayabi-

* Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, sinantgulhan@outlook.com

leceğimiz çubuk iki ucundan öyle bükülürken, David Harvey, ardılları için büyük önem taşıyacak bir ekonomi-politik manevrayla, 1970'lerin başından 1982'de *Sermayenin Sınırları*'nın yayınlanmasına kadar geçen süreçte, kenti *Kapital*'in sermaye birikimi ve meta-para-meta döngülerinin bir uzantısı olarak yorumlayacağı ciddi bir çerçeve geliştirdi.

Kısa süren paradigmatik kırılma, 1980'lerin başında meta-kuramsal düzlemde ve akademik alanda geç kapitalizmin kültürel mantığıyla çarpıştı. Siyasal alanda ise bu durum kendini neoliberalizmin muzafferane orta sınıf güzelle-meleriyle, sınıf-sonrası ve hatta, tarihin sonuna yaptığı çağrıyla gösterdi. Yir-minci yüzyılın sonunda, kent üzerine yazın, kır-kent diyalektiğinin dünya çapında aşıldığı ve modern dünya sisteminin bir kere daha dünya-ekonomisinin sınırlarını genişlettiği ve tüketimin, ağların, ilişkilerin, daha doğrusu, zarfın mazrufa galebe çaldığı bir süreci mimledi. Dünya sisteminin merkez ekonomilerinde mortgage krizi adıyla anılan, esasında kentsel-coğrafi-tarihsel bir birikim sıkışmasını oluşturan durum, Türkiye'de etkisini dolaylı ve gecikmeli bir biçimde gösterdi.

Özellikle 2015'ten bu yana, giderek belirginleşen Türkiye'nin büyükşehirle-rinde yığılmış konut stoku, toprağa gömülen artı-değerin yeniden biteceğine duyulan büyük irrasyonel inanç, kamusal hayatın AVM'leşmesi, şehirciliğin temel tüketim örüntülerine sarılması, kentsel arazinin finansal spekülasyonun bizâtihi nesnesi olması, orta sınıf kimliğinin mimarî ve şehircilik geleneklerini biteviye imhası, yeniden üretilen ikinci doğanın "doğallaştırılması", bu sü-re-cin farklı ancak birbiriyle iç içe geçmiş parçalarını oluşturmaktadır.

Bu sayı, farklı veçheleriyle kentten gelen bu kötü kokuyu arıyor. Bir yanıyla bir hayli iyimser, çünkü pencereleri açmaya -ya da pencerelerden ve kapılardan çıkmaya- davet ediyor. Mustafa Kemal Bayırbağ'ın makalesi, tebdil-i mekânı sorgularken zaman-mekânsal sıkışmanın ürettiği süregelen yerinden edilme ve yer değiştirme ritmini vurguluyor. Tebdil-i mekândan çıkış çağrısında bulunurken, sair dolayım-larla kentsel kuramın salt eleştirel değil, değiştirmeye yönelik taarruzuna yer açıyor. Ahirette değil, dünyada mekân arayışı, burada salt retorik bir yönlendirme olmaktan çıkarak daralan ve daraltan yaşam alanlarını aşağıdan başlayarak yeniden üretme stratejilerine doğru bir hareketliliği gösteriyor.

A. Serhat Karaduman, bir meslek olarak şehir planlamanın Türkiye'de toplumsal inşasını işlediği yazısında, başka bir kapıyı daha aralıyor. Henri Lefebvre, Türkiye'nin 1968 kuşağı açısından bir hayli önemliyken -*Diyalektik Materyalizm* metni iki kuşağın Marksist teoriyle tanışmasına vesile olmuşken- son dönem eserlerinin Türkçe'ye çevrilmesi hayli geç gerçekleşmiş bir düşünür.

Karaduman, Lefebvre'in üçlü mekân okuması ve plancılık pratiklerine getirdiği eleştiri ışığında mesleğin ideolojik inşasını ve plancılığın bir toplumsal üretim nesnesi olma işlevini okumaya girişiyor. Planlamanın toplumsal olanın üretimiyle mekânsal olanın biçimlendirmesini bütünleştirme çabasına, plancıların mesleğinin de belirli bir toplumsallığın ürünü olmasının farkındalığını ekliyor.

Esasen kökenleri 1960'larda Britanya'dan kaynaklanmakla birlikte, mutenalaştırma ya da soylulaştırma, 1980'lerin neoliberal kentleşme süreçlerinin ayrılmaz bir parçası. Orçun Çobangil, bu literatürü özellikle Sharon Zukin'in *loft* hayatı üzerine çalışmaları ekseninde ele alıyor. Neil Smith'in neoliberalizmin rövanşist dürtülerinin odağında gördüğü mutenalaştırma (Smith, 2005), Çobangil'in detaylı çalışmasında, sınıfsal izdüşümünü, *yaratıcı sınıf* adı da verilen orta sınıf fraksiyonlarının sanayi sonrası toplumsal dönüşümlerin mekânsal öncüsü pozisyonunda buluyor. Makalenin son kısmında, Zukin'in mekânın kültürüne dair çalışmalarında öne çıkan otantiklik vurgusunun ekonomi-politik düzlemle ilintisi, bilhassa Lefebvreci kent hakkı tartışmaları eşliğinde sorgulanıyor.

Gökmen Özmenteş, Henri Lefebvre'in gündelik hayat kavramlaştırmasının izini müzik teorisiyle birleştirerek son yılların yaygın sanatsal ve ticari gösterisi *flash mob*'ların kuramsal bir eleştirisine girişiyor. Metalaşmanın ve mekânda mukim gündelik hayat pratiklerinin kırılmasını amaçlayan *flash mob*'lar, Özmenteş'in değerlendirmesiyle Bourdieücü bir sembolik şiddetin işlevsel mekanizmasına dönüşme ihtimalini barındırıyor. Bilhassa müziğin mekânsallığının ele alındığı kısım Lefebvreci mekân kuramına dair de önemli ve yenilikçi iddialar taşıyor.

Semiray Yücebaş ve Mesut Yücebaş, mekân sosyolojisini, Türkiye'nin en önemli ikincil şehirlerinden Gaziantep'in kamusal alan hafızasının önemli bir kısmını yüklenmiş olan Kamil Ocak Stadyumu üzerinden yaratıcı ve mümbit bir çerçevede ele alıyorlar. Bu yazıda bir çevre metropolünün futbol stadyumunun taşıdığı -Yücebaş ve Yücebaş'ın vurguladığı biçimiyle- *kentsel anısalılık*, bir spor merkezi olarak kamusal hayatta taşıdığı önemden yıkıldıktan sonra bıraktığı boşluğun yerel medyadaki tınlarına değin işleniyor. Kentsel mekânın yaratıcı yıkımla üretildiği hepimizin malumu, ancak Türkiye'de bunun söylemsel düzlemde nasıl sair iktidar mekanizmalarının yeniden üretilmesinde fiiliyata geçirildiği bu yazıyla elle tutulur hâlde geliyor.

Kitap incelemeleri kısmında, Mehmet Hanifi Yanar ve Halil Ecer, Stavros Stavrides'in fevkalâde çevirilerle dilimize kazandırılan iki kitabını ele alıyorlar: *Müşterek Mekân* [çeviren: Cenk Saraçoğlu] ve *Kentsel Heterotopya* [çeviren:

Ali Karatay]. Stavrides, ufunet olarak nitelendirdiğim kentsel kriz meselesine iki hattan -heterotopyaların özgürleşme mekânlarına tahvil edilmesi ve bunun müşterekler üzerinden gerçekleştirilmesi- taarruz ediyor. Aynı kısımda, Semih Bilgin ise son yılların en önemli ve kafa açıcı çalışmalarından birisi olan Aksu Akçaoğlu'nun *Zarif ve Dinen Makbul* kitabını Türkiye'nin güncel kentsel eşitsizlik olgusunu perspektifte tutarak inceliyor.

Bu sayının bir araya getirdiği metinlerin en önemli ortak paydasını Henri Lefebvre'in mekânın üretimine dair müdahalesi oluşturuyor. Lefebvre'in Türkiye yazınına geç katılmış olması, onun yapıtının önemini azaltmaktan ziyade, özellikle son on yılda kent üzerine sosyal bilimsel çalışmalara fevkalâde ciddi katkılar sağlamasına vesile oldu. Kent hakkı şemsiye başlığı altında dile getirilen eleştirilerin yanı sıra, mekânın triyalektik vasfı, gündelik hayatın mekânla münavebeli inşası, somut-soyut gerilimi, poiesis-praksis hattı, üçüncü mekânın ideolojiye galebe çalması, kör alanlar, Freudçu/Lacancı çizginin çıkmazları, yeniden üretimin öznel anlam yaratma süreçleri ve daha nice, üzerinde kafa yorulan meseleler olmaya devam etmekte. Tolga Ulusoy'un katkılarıyla hazırlanan söyleşide, Lefebvre'in müdahalesinin ötesi ve berisine temas ederken, gene başka türlü bir sosyal bilimin imkânlarına da kafa yormaya çalıştık. Can Yücel'in dediği gibi tabii ki başka türlü bir şey bu mekânsal sosyal bilimden istediğimiz, ama eklemek gerekiyor: "Bu hâli bu güzeli bu yeşilli/İlle de bugünkü kendi hâliyle göstereceğiz diye/İhlamurlar budamak" da değil istediğimiz mekânsal sosyal bilim (Yücel, (Cansuyu), 1981, s. 167).

Kaynakça:

- Shakespeare, W. (1992). *Hamlet* (C. Yücel, çev.). İstanbul: Adam Yayınları.
 Smith, N. (2005). *The New Urban Frontier*. Londra, New York: Routledge.
 Yücel, C. (1981). *Şiir Alayı*. İstanbul: YAZKO.